

בס"ד, כ"א תשרי התשפ"ו

זבחים כ"ט – דרשות בפסוקי פיגול, דין איחור נדר, ומחשבות מעורבות בפסילת קורבנות

שאלות:

1. חזי שחט את הקורבן על מנת לאכול אותו בהיכל, האם הקורבן פסול?

השלמת דרשת רבא והוכחות התנאים

הגמרא פותחת בהשלמת הדיון סביב הדרשה של **רבא** מהפסוק הארוך בפרשת צו, שכל דיני פיגול נלמדים ממנו.

- **רב פפא** שואל את **רבא**: אם הכל נלמד מהפסוק הארוך, מה אתה לומד מהפסוק הקצר בפרשת קדושים ("ביום השלישי")?
- **רבא** עונה שהפסוק הקצר בא ללמד שמחשבת "חוץ למקומו" פוסלת רק ב"מקום משולש" – כלומר, מקום שיש בו דין לדם, לבשר ולאומורים (כמו מחוץ לעזרה לקדשי קדשים, או מחוץ לעיר לקדשים קלים), ולא למשל במחשבה לאכול בהיכל, שאין בו אכילת בשר והקטרת אומורים.
- **הגמרא מקשה על רבא**: מדוע צריך פסוק מיוחד בשביל זה? ניתן ללמוד את זה מהפסוק הארוך עצמו, מכך שהתורה הגדירה את הפסול בלשון "שלישי" (חוץ לזמן), ובאותו פסוק למדנו גם על "חוץ למקומו".
- **רב אשי** מתרץ בשם **רב מתנה**: אם היינו לומדים רק מהפסוק הארוך, היינו דורשים בשיטת "פרט וכלל" ("שלישי" – פרט, "פיגול" – כלל), והיינו מרבים כל סוג של מחשבת "חוץ למקום". הפסוק המיותר בפרשת קדושים בא למעט וללמד שרק "מקום משולש" נכלל בדין.
- הגמרא מביאה ברייתא שבה תנאים דורשים את הפסוק הארוך, ומוכיחים שהוא עוסק במחשבה בשעת העבודה, ולא באכילה בפועל אחרי הזמן:
 - **רבי אליעזר** פותח בסברה: האם ייתכן שקורבן שהיה כשר יפסל למפרע רק בגלל שמישהו אכל ממנו מאוחר יותר ביום השלישי?
 - **רבי עקיבא** משיב לו: שכן, מצאנו מקרים של פסול למפרע, כמו בזב וזבה או בשומרת יום כנגד יום שהיו בחזקת טהרה ונגעו בטהרות וכשנטמאו בהמשך היום הטהרות נפסלו למפרע.
 - **רבי אליעזר** עונה לו ומוכיח את שיטתו מהפסוק עצמו: מהמילה "המקריב" לומדים שהפסול חל בשעת ההקרבה. לא ניתן לומר שהמילה באה לפסול את הכהן המקריב, כי המילה "אתו" מיותרת ומדגישה שהפסול הוא בזבח.
 - **בן עזאי** לומד מהמילה "אתו" לימוד אחר: שרק קורבן פיגול "לא ירצה", אבל מי שאיחר להביא את נדרו – קורבנו כן ירצה.
 - **אחרים** לומדים מהמילים "לא יחשב" (שנראות מיותרות כי כתוב גם "לא ירצה") שהפסול הוא במחשבה בשעת העבודה, ולא באכילה ביום השלישי.

○ הגמרא שואלת: מניין בן עזאי לומד שהפסול הוא בזבח ולא בכהן?

- **תשובה:** הוא יכול ללמוד את זה או מהדרשה של **אחרים** ("לא יִחְשַׁב"), שהרי הלימוד שהפסול לא חל ביום השלישי מוכרח להתייחס לזבח, כי לא ייתכן שהכהן ייפסל בגלל אכילה של אדם אחר. לחילופין, הוא יכול ללמוד את זה מהמילה "**לא יִרְצֶה**", שהיא לשון הנוגעת לזבח ולא לכהן.

2. ישראל נדר להביא קורבן ולא הביא במשך שנה. האם הקורבן שלו נפסל בגלל האיחור?

מקור הדין שאיחור בקורבן לא פוסל אותו

אגב הדין בשיטת בן עזאי, הגמרא מבררת מניין לו שמי שמאחר להביא את נדרו, קורבנו לא נפסל.

○ הגמרא שואלת על בן עזאי: מדוע אתה צריך את הלימוד מ"אתו" ללמד שאיחור נדר לא פוסל? הרי ניתן ללמוד את זה ממקורות אחרים:

1. **מהיקש למעשר דגן:** "אחרים" לומדים מהיקש של בכור למעשר דגן, שכשם שמעשר לא נפסל משנה לשנה, כך גם בכור (ואיתו שאר הקורבנות) לא נפסל. או,
2. **מהפסוק "וְהָיָה בֶּךָ חֵטָא":** הפסוק אומר במפורש שהחטא הוא בכך (באדם המאחר), "**וְלֹא בְקִרְבְּנְךָ חֵטָא**".

○ הגמרא מסבירה מדוע בן עזאי לא לומד מהמקורות האחרים:

1. את הלימוד מההיקש למעשר הוא לא מקבל, כי ניתן היה לחשוב שהוא נאמר רק על בכור (שלא בא לרצות), ולא על שאר הקורבנות הבאים לרצות, כמו עולה ושלמים.
2. את הפסוק "**וְהָיָה בֶּךָ חֵטָא**" הוא צריך לדרשה אחרת: "**בֶּךָ חֵטָא, וְלֹא בְאִשְׁתְּךָ חֵטָא**". היה מקום לחשוב שגם על עוון "בל תאחר" אשתו תיענש (בדומה למימרה של רבי אלעזר שאשת אדם מתה על עוונות גזל ממון), ולכן הפסוק משמיע לנו שלא.

3. ששי כהן חשב בשעת העבודה לאכול את הקורבן למחר (פיגול), האם מגיע לו מלקות?

דרשות נוספות מהמילה "לא יחשב"

הגמרא חוזרת לדון במילה "**לא יחשב**", שלאחר ש"אחרים" למדו ממנה שהפסול הוא במחשבה, נשאלת השאלה מה לומדים ממנה שאר התנאים.

○ **שיטת רבי אליעזר:** הוא, שלמד את דין "פסול במחשבה" מהמילה "**המְקַרֵּיב**", צריך את המילים "**לא יחשב**" כדי ללמוד את הכלל של **רבי ינאי**: "מנין למחשבות שמוציאות זו מזו?". כלומר, אם יחד עם מחשבת פיגול (חוץ לזמן) הייתה גם מחשבת פסול אחרת (כמו חוץ למקום) – הקורבן נפסל אבל לא הופך לפיגול.

○ **רב מרי** מביא גרסה אחרת לדברי **רבי ינאי**: המילים "**לא יחשב**" הן אזהרת לאו לכהן שלא יחשוב מחשבת פיגול, ועובר עליה לוקה. **רב אשי** מקשה על כך, הרי זה "לאו שאין בו מעשה" שלא לוקים עליו. הגמרא מתרצת שזה לפי שיטת **רבי יהודה**, שסובר שכן לוקים על לאו שאין בו מעשה.

4. בשעת השחיטה, הכהן חשב לאכול את הבשר למחר, ומיד אחר כך חשב לאוכלו מחוץ לעזרה. האם הקורבן פיגול?

דיני מחשבות מעורבות ופיגול

המשנה בסוף הדף קובעת כללים למצבים של מחשבות פוסלות, ומגדירה מתי שילוב מחשבות הופך את הקורבן לפיגול ומתי רק לפסול.

הכלל הבסיסי: "המתיר כמצותו"

- מחשבת פיגול (חוץ לזמן) פוסלת בכל אחת מארבע העבודות (שחיטה, קבלה, הולכה, זריקה), אבל היא הופכת את הקורבן לפיגול "ובלבד שיקריב המתיר כמצותו". כלומר, שזו תהיה המחשבה הפוסלת היחידה בכל שרשרת העבודות עד וכולל זריקת הדם (שהוא "המתיר").
- אבל אם בנוסף למחשבת "חוץ לזמנו", הייתה מעורבת באחת העבודות גם מחשבת "חוץ למקומו" או "שלא לשמו" (בפסח וחטאת), הקורבן יהיה "פסול ואין בו כרת", כי יש כאן פגם נוסף, ו"לא קרב המתיר כמצותו".

○ **צירוף חצאי שיעורים:** אם חשב לאכול חצי זית "חוץ למקום" וחצי זית "חוץ לזמן", הקורבן "פסול ואין בו כרת". מכאן לומדים שמחשבות מצטרפות זו לזו לפסול, אבל לא לפיגול.

מחלוקת במשנה רבי יהודה וחכמים:

- **חכמים** אומרים שתמיד, אם יש מחשבת פסול נוספת יחד עם מחשבת פיגול, הקורבן "פסול ואין בו כרת".
- **רבי יהודה** חולק וקובע כלל: "כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פיגול וחייבין עליו כרת". לשיטתו, אם המחשבה הראשונה הייתה "חוץ לזמן", היא קובעת את הקורבן כפיגול, ומחשבה נוספת כבר לא משנה.
- **צירוף אכילה והקטרה:** המשנה מסיימת וקובעת שאם חשב לאכול חצי זית ולהקטיר חצי זית – הקורבן כשר, כי "אין אכילה והקטרה מצטרפין".

הבנת מחלוקת רבי יהודה וחכמים (מחלוקת אילפא ורבי יוחנן בגמרא):

- **אילפא** סובר שהמחלוקת היא רק כאשר המחשבות נאמרו בשתי עבודות נפרדות (למשל, זמן בשחיטה ומקום בקבלה). אבל אם שתי המחשבות נאמרו בעבודה אחת, גם **רבי יהודה** מודה שזה "עירוב מחשבות", והקורבן רק פסול.
- **רבי יוחנן** סובר שהמחלוקת קיימת גם בעבודה אחת. לדעת **רבי יהודה**, גם בעבודה אחת הולכים אחר המחשבה הראשונה ("תפוס לשון ראשון").
- **הגמרא מקשה על רבי יוחנן:** הרישא של המשנה מדברת בפירוש על שתי עבודות, אז כיצד אתה מסיק שהמחלוקת בסיפא היא גם על עבודה אחת? **הגמרא מתרצת** (בתחילת הדף הבא) שאפשרי שהרישא מדברת בשתי עבודות והסיפא עוסקת גם בעבודה אחת. מאידך, **הגמרא מקשה על אילפא:** הלשון "זה הכלל" שאומר **רבי יהודה** משמע שהוא בא לכלול גם מקרה של עבודה אחת. ונשאר בקושיא על אילפא.

והגמרא תמשיך לדון במחלוקתם בדף הבא.